

TARTU
RINGKONNAKOHTUS

Justiitsministeerium
Suur-Ameerika 1
10122, Tallinn
info@just.ee

Teie 20.12.2024 nr 8-1/8962-1

Meie 20.01.2025 nr 10-3/25/1-1

Tartu Ringkonnakohtu arvamus kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (kohtuhaldusmudel) kohta

Tartu Ringkonnakohtus tänab võimaluse eest avaldada arvamust kohtuhaldusmudeli eelnõu kohta. Toome välja järgmised tähelepanekud.

Kohtunike arv ja jagunemine halduskohtute vahel

Kehtiva kohtute seaduse (KS) §-i 19 järgi määrab: „[h]alduskohtu kohtunike arvu ja jagunemise kohtumajade vahel [--] valdkonna eest vastutav minister, kuulanud ära halduskohtu esimehe ja selle ringkonnakohtu esimehe arvamuse, kelle tööpiirkonda kohus kuulub.“ Eelnõu järgi sõnastatakse viidatud säte ümber nii, et „Halduskohtu kohtunike arvu ja jagunemise halduskohtute vahel kehtestab kohtute haldus- ja arendusnõukogu, kuulanud ära halduskohtu esimeeste ja selle ringkonnakohtu esimehe arvamuse, kelle tööpiirkonda kohus kuulub.“ Selline sõnastus jääb aga arusaamatuks. Kuna kohtute haldus- ja arendusnõukogu (KHAN) otsustab kohtunike jagunemise üle halduskohtute vahel, peaks läbivalt rääkima halduskohtutest mitmuses ning ära tuleks kuulata mõlema ringkonnakohtu esimehe arvamus. Juhul, kui otsustatakse vaid ühe halduskohtu kohtunike arvu üle, puudub vajadus mõlema haldus- ja ringkonnakohtu esimehe kaasamiseks. Praegune sõnastus ei ole kooskõlas ka eelnõu seletuskirjaga, sest viimases räägitakse halduskohtute ja ringkonnakohtute esimeestest mitmuses. Sõnastust võiks mõlemat olukorda hõlmavalt parandada viisil: „Halduskohtu kohtunike arvu kehtestab kohtute haldus- ja arendusnõukogu, kuulanud ära halduskohtu esimehe ja selle ringkonnakohtu esimehe arvamuse, kelle tööpiirkonda kohus kuulub.“ Eeltoodust tuleneb ka see, et kui otsustatakse kohtunike jagunemine mõlemas halduskohtus, tuleb ära kuulata mõlema haldus- ja ringkonnakohtu esimehed.

KHAN-i koosseis

KSE § 40¹ sätestab KHAN-i koosseisu, mis erineb praeguse kohtute haldamise nõukoja (KHN) koosseisust üksnes selle poolest, et KHAN-i koosseisust on riigi peaprokurör välja jäetud ning tema asemele on lisatud justiits- ja digiminister või tema nimetatud esindaja. Mõistmatuks jääb vajadus tuua justiits- ja digiminister nõukogu otsustajatest liikmete hulka, kui praeguse KHN-i töös osaleb minister sarnaselt kohtuesimeestele sõnaõigusega. Leiame, et minister võiks jätkata KHAN-i töös osalemist sõnaõigusega.

Murelikuks teeb, et eelnõus sätestatud KHAN-i koosseis ei arvesta KHAN-i muutunud rolli ja

pädevusega. Lisaks senise KHN-i ülesannetele, KHAN KSE § 41¹ lõike 1 järgi: „suunab ja koordineerib kohtuasutuste haldamist ja arendamist (p 1); kinnitab esimese ja teise astme kohtute arengueesmärgid ning kontrollib arengueesmärkide saavutamist (p 2); teeb Justiitsministeeriumile ettepanekuid kohtukorraldust, -teenistust ja -menetlusi puudutavate õigusaktide eelnõude väljatöötamiseks ning annab nende kohta arvamusi (p 3); kinnitab kohtuhaldusteenistuse ja kohtu esimeeste koostatud kohtuhaldusteenistuse eelarve eelnõu ning kinnitab eelarve jaotuse esimese ja teise astme kohtute ning kohtuhaldusteenistuse vahel (p 4); korraldab kohtuasutuste eelarvehandite kasutamist ja nende üle arvestuse pidamist (p 5); määrab kindlaks kohtuhaldusteenistuse ülesanded ja struktuuri ning teostab kohtuhaldusteenistuse üle teenistuslikku järelevalvet (p 10); kinnitab kohtute ja kohtuhaldusteenistuse töökorralduse ja omavahelise koostöö põhimõtted (p 12); täidab teisi seaduses sätestatud ülesandeid ning arutab ja otsustab muid kohtute haldamise seisukohalt olulisi küsimusi (p 15)“. Ühtlasi võib nõukogu teha otsuseid ja anda juhiseid, mis avaldatakse nõukogu veebilehel (lg 3).

Neil asjaoludel ei ole enam tegemist passiivse, pelgalt nõusolekut andva otsustuskoguga, vaid aktiivse, strateegilise juhtimisorganiga, kelle töögraafik ei saa piirduda nelja kogunemisega aastas – ülesandeid arvestades tuleks KHAN-il kokku saada regulaarselt, näiteks kaks korda kuus isegi siis, kui ta otsuste ettevalmistamise kohtuhaldusteenistusele edasi delegerib. Mõningates küsimustes on see ka välistatud (nt kohtuhaldusteenistuse üle teenistusliku järelevalve teostamisel). Nõukogu on otsustusvõimeline siis, kui kohal on üle poole liikmetest (KS § 40¹ lg 8). Seega tuleb arvestada nõukogu liikmete suutlikkusega reaalselt oma kohalolekuga nõukogu töösse panustada. Kokkuvõtlikult on tõsine kahtlus, et KHAN-i uus koosseis suudaks efektiivselt täita eelnõus toodud ülesandeid.

Problemaatiliseks peame ka seda, et I ja II astme kohtunikud on nõukogus vähemuses. Ühiskonna jaoks tervikuna oluliste valikute tegemisel võib laiapõhjalist otsustamist pidada eesmärgipäraseks. Samas võib kohtute operatiivset juhtimist, sealhulgas eelarvahandite kasutamist puudutavate küsimuste lahendamist pärssida tõik, et pooled KHAN-i liikmed ei tunneta otsuste täitmise ja tagajärgede reaalselt mõju oma igapäevatoos ega tunne seetõttu ka sellega seotud kõrgendatud vastutust. Eelnõus pakutud sõnastuse järgi saab KHAN I ja II astme kohtute haldamist puudutavaid otsuseid vastu võtta isegi siis, kui otsuste poolt ei hääleta ükski I ja II astme kohtunikust liige. Seetõttu leiame, et KHAN-is peab I ja II astme kohtunikel olema vähemalt üheliikmeline enamus.

Järelevalve kohtu esimehe üle

KSE § 41¹ lg 1 p 9 järgi nimetab KHAN ametisse (ja vabastab ametist) kohtu esimehe, teostades tema üle ka järelevalvet. Samas ei muudeta eelnõuga KS § 45 lg-t 2, mille järgi teostab esimese ja teise astme kohtu esimehe kohustuste täitmise üle järelevalvet valdkonna eest vastutav minister. Valdkonna eest vastutav minister võib nõuda kohtu esimehelt seletusi õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta kohtus. Kõnesolev säte tuleks kas kehtetuks tunnistada ning täiendada eelnõuga muudetava KS § 45 lõike 3 teist lauset pärast sõna „*Kohtuhaldusteenistuse direktori*“ sõnadega „*ja kohtu esimehe*“ või asendades KS § 45 lg-s 2 sõnad „*valdkonna eest vastutav minister*“ sõnadega „*Kohtute haldus- ja arendusnõukogu*“.

Justiitsministeeriumi ülesannete üleandmine ja rahalised vahendid

Juhime tähelepanu, et eelnõu seletuskiri peaks sisaldama ülevaadet justiits- ja digiministeeriumilt I ja II astme kohtutele üle antavate ülesannete ning ülesannete täitmisega koos üle antava eelarve kohta. Ei ole mõeldav olukord, kus ministeerium vabaneb suures osas senisest tööst kohtute haldamisel, kuid kohtud peavad ülesannete täitmiseks vajalikud ressursid leidma oma praeguste eelarvevahendite arvelt või puudub kohtutel eelnev ülevaade justiitsministeeriumilt koos ülesannetega üleantava eelarve suuruse kohta.

Eelnõu jõustumine

Eelnõu jõustumine, sealhulgas KHAN ja kohtuhaldusteenistuse moodustamine, samuti kohtuhaldusteenistuse direktori ametisse asumine on eelnõuga kavandatud käesoleva aasta suvel. Olukorras, kus kohtuhaldusteenistuse moodustamine ja selle juhtimisstruktuuri mehitamine on vältimatult vajalik I ja II astme kohtute eelarvete koostamise eelnõuga kavandatud muudatuste elluviimiseks, seab sedavõrd kiire üleminek pingele alla kohtute 2026. aasta eelarve koostamise, sealhulgas riigieelarve strateegias kavandatud eelarve kärpemeetmete sisustamise õigusmõistmise parimates huvides. Mõõda ei saa vaadata ka võimalusest, et pingelises tempos eelnõuga kavandatud muudatuste elluviimine võib viia olukorrani, kus ühelt poolt vabaneb küll justiitsministeerium senistest kohustustest ja senised kohtudirektorid vabastatakse ametist, kuid kohtuhaldusteenistus ja selle direktor ei ole tegelikkuses veel valmis samu ülesandeid efektiivselt täitma. Seetõttu palume kaaluda eelnõuga kavandatud muudatuste jõustumise tähtaegade edasilükkamist.

Lugupidamisega

Tiina Pappel
Tartu Ringkonnakohtu esimees